

DE OUDE STAL

Huilend liep ik achter de koe. Af en toe gaf ik met mijn hand een tik op de kont. Met m'n iets te grote laarzen slofte ik over het erf. Op mijn broek zaten kwijlvlekken van de kalfjes die ik zonet had gevoerd. Slof, snik, nog een tik.

‘Er moet even een koe naar de oude stal,’ had mijn vader gezegd.

De koeien die tweemaal daags werden gemolken, verbleven in de ligboxenstal. De andere, oude stal was voor het jongvee. Hier stonden ook de trekkers en bevond zich de hooizolder waar het fantastisch spelen was. En in deze stal had je het hok voor de dieren die hoogdrachtig of ziek waren, of anderszins onbekwaam, om het zo maar even te noemen.

Een gezonde koe op het punt van afkalven herkende ik aan de zware uiers en de sliert slijm die uit haar achterste hing. Soms staken de voorpoten van het kalf eruit. Zag ik dit allemaal niet, dan wist ik dat het zover was. Voor de zekerheid vroeg ik het toch.

‘Waarom, pap?’

‘Deze gaat weg voor de dood.’

Mijn vader had het me al vaker uitgelegd. Als een koe een jaar of twee is, wordt ze voor het eerst geïnsemineerd. Nadat ze heeft gekalfd, komt ze bij de melkkoeien. Er volgt ieder jaar een kalfje om de melkproductie op gang te houden. De natuurlijke levensverwachting van een koe is zo’n twintig jaar, maar in de melkveehouderij wordt het dier zo’n vijf, zes jaar oud – wordt ze niet meer drachtig, dan volgt ‘de dood’.

De volgende ochtend bracht een vrachtwagen de koe naar de veemarkt in Zwolle, waar een handelaar haar namens mijn vader verkocht. De laatste nacht stond ze alleen in de oude

stal. Omdat ze als groepsdier gewend was om in een koppel te leven, loeide zo'n koe vaak hard en veel. Soms lag ik er wakker van.

‘De oude stal’ vanwaar de koeien ‘voor de dood’ vertrokken, is gebouwd in 1952, het jaar dat mijn grootouders vanuit Noord-Holland verhuisden naar de Noordoostpolder. Dit deel van de Zuiderzeebodem was in de jaren veertig drooggevallen en zou de noordelijkste gemeente worden van wat later Flevoland zou heten. De stal is een zogenoemde schokbetonschuur, zich onderscheidend door een blokkenpatroon op de gevels. Mijn familie bouwde een nieuw leven op in de strak aangelegde polder. Ik schreef er eerder over.

Menig lezing begin ik met een foto van mijn vader en mij voor de schuur. We poseren onder het bord ‘Spes Nostra’, de naam die de non van de familie indertijd bedacht voor het nieuwe thuis. ‘Spes Nostra’, onze hoop. De zwarte, hoekige hoofdletters stralen kracht uit – toekomst, perspectief, vooruitgang.

Mijn vader nam het bedrijf over en werkte hard om er een bloeiend melkveebedrijf van te maken. Het was de tijd waarin de agrarische sector met grote sprongen moderniseerde. Kavels werden strakgetrokken, gewassen geïnnoveerd, koeienrassen steeds productiever. Mijn opa was begonnen met één paard, ‘Vos’ geheten, op een boerderij waarop hij zowel koeien molk als aardappels en bieten verbouwde. Mijn vader legde zich toe op de melkveehouderij en hield zo'n zeventig koeien. Naast de oude stal verrees de moderne ligboxenstal. Mechanisatie, specialisatie en winstmaximalisatie bepaalden de koers. De wetenschap wees de weg.

De polder waar mijn familie neerstreek, kreeg in dezelfde geest vorm. Naoorlogs Nederland bejubelde de afsluiting en gedeeltelijke drooglegging van de Zuiderzee. Voortvarend werd het plan voor overzichtelijke, moderne en welvarende bouwgrond verder uitgewerkt. Nieuw land maken – het paste

maar al te goed bij het maakbaarheidsstreven dat de overheid vanaf de wederopbouwjaren voortdreef.

Kijk je te veel achterom, dan struikel je.

Wie twijfelt, komt niet verder.

Kin omhoog, borst vooruit.

Zelf liet ik het gemaakte land in 1992 achter me. Ik verruilde de boerderij van mijn familie voor de universiteit. De IJsselmeerpolders verdwenen hiermee niet uit mijn leven. De geschiedenis van het Zuiderzeeproject keert telkens terug in mijn werk en ik denk dat ik intussen begrijp waarom. De vragen die ik mezelf erover stel, hebben een universele reikwijdte; ze gaan over veel meer dan die rechte, strakke grond van mijn jeugd.

Een van de kwesties die me niet loslaat, gaat over de ingenieurs die aan de basis stonden van de IJsselmeerpolders. Wat dreef deze mannen die ervan uitgingen dat ze de wereld naar hun hand konden zetten? Kenden deze maakbaarheidsstrevers ook hun bedenkingen? En in het verlengde daarvan: hoe keken zij terug op hun idealen?

Eén maakbaarheidsman heeft mij altijd in het bijzonder gefascineerd. Tijdens het onderzoek voor mijn boeken kwam ik zijn naam telkens tegen. Het gaat om Johannes Theodoor Thijsse. Kortweg: Jo Thijsse. Hij werd geboren in 1893 en overleed in 1984; hij doorleefde bijna de hele twintigste eeuw. Als jonge ingenieur speelde Jo Thijsse een grote rol bij de aanleg van de Afsluitdijk. Later werd hij hoofdingenieur bij de Dienst Zuiderzeewerken van Rijkswaterstaat.

Jo Thijsse werd ook wel 'Natte Jo' genoemd. Zijn invloed strekte verder dan de polders. Als hoogleraar waterbouwkunde aan de Technische Universiteit Delft en directeur van het Waterloopkundige Laboratorium was hij van grote betekenis voor de ontwikkeling van Nederland tot internationaal vermaard watermanagementland. Zijn naam is verbonden aan vele waterstaatkundige werken die het aanzien van ons land verstrekkend veranderden. Veel grijs, vaak strak, volop beton.

En er is, als ik eerlijk ben, nog iets met Jo Thijsse aan de hand. Hij was de oudste zoon van de beroemde Jac. P. Thijsse (1865-1945), een van de eersten in Nederland die zich inspande voor het beschermen van de natuur. Hij leerde Nederland naar de natuur kijken, om te voelen, bewonderen, lief te hebben en te koesteren. Als je aan Jac. P. Thijsse denkt, denk je niet aan ingrijpen en beheersen. Nee, je ziet een innemend plaatje voor je van een groene rietkraag, een meanderende sloot, een reiger die opkijkt.

Zijn grootste bekendheid heeft Jac. P. Thijsse te danken aan de verzamelalbums die de Zaanse fabrikant Verkade begin vorige eeuw lanceerde. Bij ieder pak koek en elke rol beschuit kreeg de consument een pakje plakplaatjes van dieren of planten. Schrijver-onderwijzer-amateurbioloog Jacobus Pieter Thijsse schreef de boeken vol. Niet met een belerende vinger, maar in een aantrekkelijke, persoonlijke stijl. Wat Freek Vonk vandaag de dag bereikt, deed Jac. P. in zijn tijd. Uiteindelijk zou Thijsse aan negentien albums meewerken, waarvan er meer dan twee miljoen in de handel kwamen, waaronder bijna 780 000 als reproductie.

In 1905, het jaar voordat zijn eerste Verkade-album *Lente* verscheen, gaf Thijsse tevens de aanzet tot de oprichting van Natuurmonumenten, de organisatie die met particulier geld ‘woeste gronden’ begon aan te kopen om ze tegen menselijke bemoeienis te beschermen. Het is nog altijd het motto van de vereniging, die anno 2025 bijna 950 000 leden telt: ‘Laat de natuur leven’.

Ingrijpen versus bescherming; techniek tegenover natuur; ratio contra emotie. De tegenstellingen die zich binnen het gezin Thijsse ontvouwd, zijn ons vandaag de dag niet vreemd. Het maatschappelijk debat over het klimaat kent een vergelijkbaar conflict over de grenzen van de maakbaarheid. Of het nu gaat om de opwarming van de aarde, de stijging van de zeespiegel of de uitstoot van stikstof – telkens opnieuw is het de vraag of de mens met zijn technologisch vernuft de natuur nu juist dient of domineert.

Hoe gingen de Thijsses om met hun, in elk geval op het oog, tegengestelde benaderingen van de natuur en onze leef-omgeving, zo vraag ik me af. Kunnen we daar misschien iets van leren?

Mijn vader, geboren in 1940, heeft intussen zijn vee verkocht. In een kast pronken drie zilverkleurige koeienbeelden; een onderscheiding voor een koe die meer dan honderdduizend liter melk heeft geproduceerd. Gemiddeld geeft een koe zo'n negenduizend liter melk per jaar. Haalt een koe de honderdduizend liter, dan wordt ze bovengemiddeld oud en heb je goed voor het dier gezorgd, is het idee.

Drie koeienbeelden als relikwieën van zijn efficiënte pol-derboerderij.

Vee houden voor de melkproductie was voor mijn vader de gewoonste zaak van de wereld. Zo gewoon, dat hij er niet bij stilstond. Het was nu eenmaal het verdienmodel. Mijn vader handelde naar de geest van de tijd.

Voor mij is dat anders.

Mensen spreken me nog vaak aan als boerendochter, en dat snap ik wel. Het klopt vast dat je dat je hele leven blijft. Maar ik werd óók historicus en schrijver. Als kind bevroeg ik het lot van de koe die naar de oude stal moest. Ik ben nooit gestopt met vragen stellen.

~~~~~

# DE MAN DIE DE VLIEGTUIGTRAP AFDAALDE

Behoedzaam liep Jo de vliegtuigtrap af. Een persfotograaf stond hem op te wachten. Met een kleine glimlach keek hij recht in de camera. Een uitbundige vrolijkheid was, gegeven de omstandigheden, nogal misplaatst, zo moet hij zich hebben gerealiseerd. Ook zijn vrouw Wil, die hem direct volgde, ontglipte slechts een ingehouden lach.

Alsof hij een popster was, of een stervoetballer. Zo werd zijn aankomst op Schiphol door de media verslagen. ‘Gekleed in een jekker, stapte de professor vanmorgen uit de “Petrus Plancius”, het K.L.M. lijnvliegtuig uit Amerika,’ meldde *Het Parool* op de voorpagina.

Het was dinsdag 17 februari 1953 en Nederland was kort daarvoor getroffen door wat voor ons land de grootste natuurramp van de twintigste eeuw zou worden. Door een heftige stormvloed waren op meer dan honderdvijftig plaatsen in Zeeland, Zuid-Holland en Noord-Brabant de dijken doorgebroken. 1836 mensen overleefden de ramp niet. Tienduizenden dieren lieten het leven. Het natuurgeweld verwoestte 4300 huizen en gebouwen. De totale schade bedroeg 1,5 miljard gulden, wat nu gelijk zou staan aan 5,4 miljard euro. Het land was in shock.

‘Een ramp heeft het land getroffen,’ schreef *de Volkskrant*. En er was maar één man die redding kon brengen. ‘Men heeft hem nodig. Een man die als geen ander de waterloopkundige problemen van zijn land beheerst.’

De rijzige man die daar de vliegtuigtrap afdaalde, was professor ingenieur Johannes Theodoor Thijsse. Hij moest het land verlossen.

Het lijkt me goed om hier meteen duidelijk te maken hoe groots de status van Jo Thijsse was. Zijn vader Jac. P. is al een

Bekende Nederlander. Zeker als de Verkade-albums ter sprake komen, weten de meesten ook vandaag nog meteen over wie je het hebt. Ze hebben zelf zo'n boek thuis liggen of weten nog dat hun ouders er een of meerdere hadden. 'O ja, met die prachtige plaatjes...'

Maar dat zijn oudste zoon een wereldberoemde wetenschapper was die het gezicht werd van de waterstaatkundige expertise waarmee Nederland internationaal furore maakte? Het is bij weinigen bekend. Jo was ook een graag geziene gast in de hoogste kringen, hij stond op goede voet met het koningshuis. Bij zijn overlijden in 1984 zou zijn echtgenote een persoonlijk telegram ontvangen van zowel prinses Juliana als koningin Beatrix.

Ik kom de koninklijke schrijvens tegen in het privéarchief van Jo Thijsse, dat wordt bewaard door de oudste kleinzoon Carel Thijsse – in een grote afsluitbare plastic IKEA-krat bij hem thuis. Op 3 mei 1984 schreef prinses Juliana: 'Ontroerd vernemen wij het heengaan van uw man, deze grote Nederlander aan wie ons land zoveel verschuldigd is en aan wie wij persoonlijk zoveel sympathieke herinneringen mogen bewaren.'

Jo en zijn echtgenote Wil Thijsse-Gerritsen waren eind januari 1953 met de Holland-Amerikalijn afgereisd naar de Verenigde Staten. Het avontuur tegemoet. Als oprichter en directeur van het Waterloopkundig Laboratorium en hoogleraar hydraulica aan de Technische Hogeschool Delft zou Jo zes maanden een bijzondere leerstoel bekleden aan de Universiteit van Michigan. Daarna zou hij een halfjaar lang overal in het land zijn kennis verder verspreiden tijdens gastlessen en op een internationaal congres.

Het zou bij één college blijven.

'Van de minister van Verkeer en Waterstaat ontving ik op 3 Februari een telegram om zo snel mogelijk terug te komen,' zou Jo tegen *Het Parool* zeggen. Die krant zat erbovenop en belde Jo terwijl hij 'de laatste voorbereidselen trof voor een over-

haast vertrek'. Hij had het eerst niet willen geloven toen een Amerikaan hem in de trein vertelde dat een groot stuk van Nederland ondergelopen was.

Eenmaal geland op Schiphol bevroegen de journalisten Jo meteen over zijn visie op het rampgebied. Hoe moest zo'n catastrofe in de toekomst worden voorkomen?

'Terwijl prof. Thijsse met behulp van zijn echtgenote de omvangrijke bagage, die hij voor een ietwat langduriger verblijf in Amerika niet kon ontberen, bij elkaar zocht,' sprak hij zijn gehoor volgens de *Nieuwe Haarlemsche Courant* glimlachend toe.

Het was bekend dat Jo voorstander was van het afsluiten van de zeegaten van Zuid-Holland en Zeeland. Het ingrijpende plan van de in waterstaatskringen bekende ingenieur Johan van Veen lag al enige tijd op de plank; Zuidwest-Nederland zou de verbinding met de zoute Noordzee volledig kwijtraken. Jo had hier ervaring mee. Als junior ingenieur was hij in december 1918 begonnen bij de staatscommissie die de aanleg van de Afsluitdijk wetenschappelijk aanstuurde. Deze afsluiting van de Zuiderzee was het antwoord geweest op de overstromingsramp van 1916, waarbij veel minder dodelijke slachtoffers waren gevallen, maar die anderszins ook verwoestend was geweest.

Een andere, meer conservatieve oplossing voor de problemen in Zuidwest-Nederland was het verhogen van de bestaande dijken over bijna duizend kilometer. Om de veiligheid eens en voor altijd te garanderen, was de meer radicale aanpak beter, gaf Jo aan. Dan kon ook de verzilting van de kuststreek worden tegengegaan, wat op de lange termijn beter was voor de landbouw en de drinkwatervoorziening.

'Terwijl hij energiek en glimlachend met zijn koffers naar de douaneambtenaren liep, vertelde prof. Thijsse iets meer over het veelomvattende plan.'

Technisch was het mogelijk, al zou het ingewikkelder worden dan bij de Zuiderzee. De binnenzee had een maximale



diepte van 11 meter, waar het water in Zeeland op sommige plaatsen 40 meter diep was. En hoe zou het water van de rivieren die uitkwamen in de zeegaten moeten worden afgevoerd bij hoge vloed?

Al met al zou een afsluiting van Zeeland veel meer kosten dan de Afsluitdijk, en dus vergde de ingreep een nadere studie. De gevolgen voor het zilte landschap zouden desastreus zijn. Tegenover de journalisten noemde Jo dat 'een kleiner belang'.

'Een kleiner belang.'

Dat is een opmerking om even bij stil te staan.

Stel dat Jo zich vandaag de dag op Schiphol tegenover een horde journalisten zou moeten verantwoorden voor een plan om een zoutwatercultuur rücksichtslos om te vormen tot een zoetwaterplas? Filmende mobiele telefoons, microfoons van meerdere nieuwsprogramma's en volop kritische vragen. Hoezo, professor Thijsse? Waarom, professor Thijsse? Dat kan toch niet zomaar? Hij zou eerst en vooral rekenschap moeten geven van het verwoesten van het oorspronkelijke, natuurlijke onderwater- en kustleven.

Maar destijds kwamen die vragen niet bij de mensen op. Het zogenoemde antropocentrische perspectief was leidend. De mens stond centraal. Iedereen was met zijn gedachten vooreerst bij de vele, vele dodelijke slachtoffers van de overstromingsramp. Het draaide bovenal om veiligheid. En in tweede instantie zette het Nederland van de wederopbouwjaren in op economische groei, opwaarts, vooruitgang. De Zeeuwse oestervisserij was een relatief kleine sector. Het extra onderzoek zou zich vooral moeten richten op de gevolgen voor de bereikbaarheid van de havens van Rotterdam en Antwerpen.

Al met al had hij er alle vertrouwen in, verzekerde Jo de journalisten. Hij zei dat een volledige afsluiting van de zeegaten in theorie in twaalf jaar zou kunnen zijn voltooid; twee jaar

studie en tien jaar bouwen. 'Het is de radicaalste oplossing en, ach heren, laat ons dat maar doen,' zei hij tegen *Het Vrije Volk*. Uitroepend: 'Wij doen het zo graag!'

Honderden jaren geleden, legde Jo aan de journalisten uit, gold bij de dijkbouw een ander uitgangspunt. De natuur werd meer op haar beloop gelaten. Overstromingen waren een risico dat nu eenmaal bij het leven hoorde. Dat kon toen, aldus de professor, omdat het land vrij dunbevolkt was.

Jo ervoer zijn relatie met de natuur als een wedstrijd. Het water als de tegenstander waarvan moest worden gewonnen. Bij de Afsluitdijk was de zege voor Jo geweest, 1-0. Bij de overstromingsramp van 1953 had Nederland verloren, 1-1.

De reeds bestaande plannen voor een betere bescherming van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse kusten hadden vertraging opgelopen door de Tweede Wereldoorlog en de naoorlogse wederopbouw. 'Indien de natuur ons nog vijftien jaar de tijd gegeven had, zouden wij klaar geweest zijn,' verklaarde Jo. De bal lag weer bij hem.

Als lid van de Deltacommissie die de regering na '1953' installeerde, stapte Jo geregeld in een helikopter. Hij vloog heen en weer tussen de verwoeste Zeeuwse dijken, waar hij praktisch mededacht over het herstel, en zijn laboratorium, waar hij het onderzoek naar de langetermijnoplossing leidde.

Je ziet Jo in die helikopter zitten, in zijn jekker. Op de achtergrond hoor je een A-Teamachtige tune aanzwellen. Daar gaat hij, de man die ons kan redden, de man die de natuur kan verslaan.